

BOLGÁR PÜSPÖK LEVELE A KÖLTŐ ÉS HADVEZÉR

ZRÍNYI MIKLÓSHOZ

Bödey József

Zrínyi Miklós, a szépreményű költő és hőstettekre kész hadvezér, aki 1645--46 telén megírta politikai koncepciója szolgálatába állított hatalmas eposzát Szigeti Veszedelem címen, s 1646-ban tábornok, majd 1647-ben horvát bán lett, 1648-ban különös levelet kapott Rómából. A levél 1648. május 26-án kelt és benne, mely magyar fordításban maradt ránk a körmendi levéltárban, Filip Sztaniszlavov /a levélben Fillep Stanislaovich/, Nikápoly /bolgár nevén Nikopol, a levélben Nicopolia/ bolgár katolikus püspöke, Zrínyi Miklós bán balkáni katonai hírnevéről tesz tanúbizonyságot és őt a bolgárok felszabadítására kéri.¹

A levél címzésében Sztaniszlavov a "szerencsés bán" világraszóló jóhírért dicséri, majd hosszú életet és jó egészséget kívánva neki, a római anyaszentegyház választott nikápolyi /Nicopoliaj/ püspökeként mutatkozik be, megjegyezvén

püspöksége "Nagy Bulgáriában", és pedig Tráciában van. Azonnal hozzáfűzi, hogy ezek a tartományok a "Török pogány hatalma" és a "Sárkány birodalma alatt" sínylődnek. Jellemző, hogy a korabeli magyar írások hangulatával, úgyszintén a Zrínyiász alapeszméjével egyezik a bolgár püspök levélkezdő gondolata, hogy ti. a török iga a bolgárságot bűnei miatt, -- őseik előre nem látásából fakadó cívódásai miatt -- nyomja. A továbbiakban részletezi, hogy harmadizigleni őseik -- "Bulgarok és dicséretes Tráczok és vitéz Ráczok" -- miközben egymás közt marakodtak és nem kívánták egymást segíteni a törökökkel szemben, azok mindannyiukat a hatalmuk alá kényszerítették.

E rövid bevezetés után, amellyel Zrínyi jóindulatát kívánta megnyerni, a püspök felpanaszolja, hogy hazájából Rómába menet török turbánt volt kénytelen fejére tenni, hogy békén járhasson a pogányok között, akik akkor özönlöttek vissza Sibenik -- Szebeniko /a levélben Sibenek/ vára alól és egyéb véghelyekről, amelyek akkor Zrínyi Miklós kezében voltak. Ezekről a törököktől hallotta a bolgár püspök, hogy arrafelé senkitől sem félnek ők annyira, mint Zrínyitől, akiről feltételezi, hogy a címmel azonos. Sztaniszlavov ezért Isten áldását kéri Zrínyire azzal, hogy erősítse tovább vitézi jobbját, hogy kiirthassa a pogányokat a bolgárok földjéről, segítse terjesztetni a keresztény katolikus hitet és szabadítsa fel őket, nyomorultakat az ő rabságuk alól, --

azaz jó hazafiként felkéri Zrínyi Miklóst a bolgárok felszabadítására és a katolicizmus balkáni terjesztésére. Példaképeivé papi személyhez illően öszövétségi hősöket állít: úgy segítse meg őket, miként Judit az Isten választott népét Holofernésztől, Dávid a filiszteusoktól, Mózes és Áron az egyiptomiaktól megmentette. A bibliai előképeknél maradva állítja, hogy Isten megáldotta Zrínyit Judit gyorsaságával és bátorságával, Dávid erősségével, Mózes és Áron alázatosságával és szentségével. Kéri, hogy miként Mózes a vesszejével, ő a fényes és éles fegyverével alázza meg, pusztítsa és nyomja el a pogány törökök hatalmát, akik még láttatlanban is félnek, rettegnek tőle, már "hires felmagasztalt" nevének pusztá hallatára.

Befejezésül a bolgár püspök meg nem szűnő imáiról biztosítja Zrínyi Miklóst avégett, hogy az Uristen magasztalja fel és segítse "előmenetelét" e világon, a másvilágon pedig fogadja be majd az örök békeességbe. Sztaniszlavov azzal végzi levelét, hogy szívében mint kereszténységének bélyege marad bevésve Zrínyi neve. Végül íranta való szeretetében Zrínyit Istennek és az ő Szent Anyjának ajánlva búcsúzik.

Maga a levél, amely valószínűleg latin nyelvű eredeti egykorú fordítása, ékes régies nyelven betű szerint így hangzik:

"Igen fel magasztalatot és mind az széles Uilagon hirtetet Urnak szerencsés Bannak Zrininek.

Hosszu eletet es jo egésséget teőlem Filep Stanislao-
vichtől Romai Aanya Szent Egyhaznak valasztott Nicopoliaj
püspöktől Nagy Bulgariaban es Traciaban, mely tartomannyok
nagysagod vitéz Uram vannak Török pogany hatalma és Sarkany
birodalma alatt, bűn miat, kivallképpen azért az mj eleink
gondviseletlensége és egyenetlensége miatt, kik abban az
Üdeőben eltek az mj Atyanknak Attiai es azoknak Atyai, nem
lakvan békesseghben egy massal, egymásra irigykedvén, hada-
koztak egymas ellen Bulgarok és dicséretes Traczok, és vitéz
Raczok Bosznaj Urakkal, egy mast nem akartak segítenj, mi-
kor gieőt napkeletről az Teörök es maga ala hodedotta rablot-
ta és hatalma alá ennj Orszagokat haitotta etc.

Indulvan én dicséretes és Nagysagos kegyelmes Uram az
én földemből Romaban, kényszerétttem Török czalmat felemre
vennem, hogy pogan had miat bekessegesseben iarhassak, mert
akkor szinten vissza tertenek volt Sibenek Várából és teőb
Véghelekről, akik Nagysagod alatt vannak, és hallottam beszél-
leni teőlek, hogy senkitől ugy nem felnek azokban az Véghe-
lekben, hanem Zrinitől, melliet nem mást, hanem Nagysagodat
itelem és tartom lennj, az Ur Isten aldgya feölseges Urasa-
godat es tarcza, ereősecze vitezi job kezedet, hogy ki
gyomlalhassad az pogany nemzetseghet a mi földunkbeől és megh
terjesziczed az mj kereszteni szent hitünket, minketis niomo-
rultakat az eő. rabsagokból kj szabadics, az mint Sz. Judith
az Isten nepet ki szabadetotta Holofernestül, David filisteu-

soktól, Moyses és Aaron Egiptiusoktól, meg aldvan tegedet Isten Judith gyorsasagaul es batorsagaval, David ereősigével, Moyses és Aaron alázatossagaval és szentségével, és valami-képpen Moyses veszővel, ugy te is fénies és eles fegyvereddel gyalázhasd veszthesd és le nyomjad az pogany Török hatalmat, a kik tégedet megh nem latvan, felnek, iednek, retegnek csak hires felmagasztalt nevedet halván.

Mert enis alazatos szüvel buzgo imatsagimmal az Ur Istent imadnj megh nem szünek, hogy eő szent feőlsége magasztallion tégedet es jobbécsa eleőmeneteledeth e vilagon, az mas vilagon penigh az eörök békességben be vegyen. Romaból, 26 Maj 1648.

Mindenkor az én szivemben mint keresztenisegem béleghie az te neved marad hozza nyomua es enyvezve feőlséges Uram

Allazatos és a te szerelmednek langiaban felgerjesztettet Filep Stanislaovich valasztott püspök Nagy Bulgariaban és Traciaban irtam szerelmed kedveért Nagyságodnak, nem egieb, hanem Isten és az eő Szent Anya veled."

Kívül Batthyány Adám írásával: "Anno 1648. 26 May. Az minemo valasztott pespek vagion Bulgariaban vgi mint Stanislaovics Fillep, minemo levelet irt Zreni Miklosnak dicserven es holmi aianlasival keletven magat arol valo." /Egykorú másolat a körmendi levéltárban, egy ív papíron, Memorabilia Nro 1026. jelzett alatt./²

Klaniczay Tibor, Zrínyi Miklós életművének részletes és mélyreható bemutatása³ során úgy értékelte a bolgár püspök

levelét, hogy az Zrínyinek az elnyomott balkáni népekkel való kapcsolataira utal, de mindjárt óvatosan hozzáteszi: "Sajnos azonban ez az egy ilyen természetű adatunk és ezért egyelőre nincs jogunk messzemenő következtetéseket levonni, de önkéntelenül is a balkáni népek felszabadítását célul tűző Hunyadi János jut eszünkbe..."⁴ A jegyzetben még arra is kitér Klaniczay, hogy a török alól való felszabadulás mellett a nikápolyi püspök Zrínyitől még "a katolikus vallás előretörését is várja a töröknek Zrínyi vezetésével történő visszaszorításától".⁵

Mindez valószínű megállapítás, illetve bent van a levélben, de már hiánynak érzem, hogy Klaniczay adós maradt Filip Sztaniszlavov /vagy ahogy önmagát nevezte Sztaniszlavov/ nevezetes személyének a bemutatásával. Pedig az emelkedett stílusú és szónoki erővel megszerkesztett levél azonnal elárulja, hogy rendkívüli, művelt paptól származik, ami Zrínyi figyelmét is megragadta. A nikápolyi katolikus püspök korának egyik legfigyelemreméltóbb bolgár egyénisége volt, -- az első újbolgár nyelvi adatokat felmutató nyomtatott bolgár könyv szerzője, mely furcsa véletlen folytán a Szigeti Veszedelemmel egy esztendőben, 1651-ben jelent meg Rómában.

Sztaniszlavov a bolgár barokk egyik legmarkánsabb képviselője. Legteljesebben a barokk a katolikus bolgár kulturális és irodalmi fejlődésében öltött testet és a kora reneszánsz funkcióját töltött be. A pravoszláv bolgároknál a ba-

rokk jóval később kezdődött el. Bolgár földön a katolicizmus a XVI. század végén jelentkezett, és egyre nagyobb tért nyert. Három irányban nyomult előre: 1. a paulikiánus eretnekek fogadták szívesen, mert benne az őket kiközösítő pravoszlávok ellenében reméltek támaszt; 2. a Csiproveche Erdélyből betelepített szász bányászok, bár a XVI--XVII. század fordulójáig elbolgárosodtak, katolikus hitükhöz hűek maradtak s a katolicizmus útját egyengették; 3. hasonlóképp viszonyultak a katolicizmushoz a raguzai /dubrovnikai/ kereskedőtelepek, amelyek a városokban vittek szerepet és hithű katolikusok voltak.⁶

A bolgárok közt a katolizálás főként a paulikiánus eretnekek utódai körében hódított. A paulikiánizmus örmény eredetű eretnekség, amely bizánci telepítés révén a VIII--IX. században került a Balkánra, s a helyi bogumilságba átültette dualisztikus tanait. Azóta a kettő nagy mértékben összekeveredett. A dualizmus tulajdonképp két isten, egy jó és egy rossz örökös, egymástól független létezését jelenti. Ők két, egymással teljesen ellentétes világ, a világosság és a sötétség urai, ezért némelyek a jó istenről és az ördögről beszélnek. A dualizmus értelmezésében a látható, anyagi világ, intézményeivel együtt az ördög teremtménye, míg a láthatatlan világ, így az emberi lélek is a jó istené. A bogumilság szerint a jóságos isten, azaz a jó valamikor győzni fog a rossz fölött és elűzi a földről, miként kiűzte a mennyből is. Tehát a bogumilizmus dualizmusa mérsékelt, enyhített a paulikiánusokéhoz képest.⁷

A hivatalos pravoszláv egyház és a bolgár világi hatalom közös erővel üldözte mind a bogumilokat, mind a paulikiánusokat. A török hódoltság azonban békén hagyta őket, csak a pravoszláv egyház zaklatta őket tovább és az eretnekeket kizárta soraiból. A sorozatos üldöztetés következtében a paulikiánus közösségek magukba zárkóztak. Főleg Plovdiv vált paulikiánus központtá, de voltak paulikiánusok északon és Nikápoly és Szvistov környékén nagyobb számban. Ősi babonáikba merülve a paulikiánusok egyre jobban elszigetelődtek saját környezetüktől és kulturális fejlődésük leállt.

Az ellenreformáció erősödésével a katolikus egyház Bulgáriában a paulikiánus és bogumil eretnekek katolikus hitre térítését tűzte ki célul. Főként a Congregatio de Propaganda Fide /Hitterjesztési Társaság/ VIII. Orbán pápa által történt megalapítása /1622/ óta voltak a katolizálásnak számottevő sikerei bolgár földön. Konzervatizmusuk miatt a paulikiánusok megtérítése nehezen ment, mert eretnek tanaikról, megrögzött babonáikról nem szívesen mondtak le. A katolizálás azonban olyan nagy egyéniségeket tudott népük elé állítani, mint Ilija Marinov, Petar Bogdan Baksics és Petar Parcsevics érsek, aki magyarországi báróságot kapott a királytól, s nem utolsósorban Filip Sztaniszlavov püspök. A tetőpontot majd Krasztjo Pejtics jelenti, ki már Magyarországon emelkedett Közép-Európa legnagyobb barokk írói közé.

Sokat tett a katolikus térítés a bolgárság kulturális fel-

emeléséért. Amerre eljutottak, iskolákat nyitottak nemcsak a városokban, a falvakban is. A legkiválóbb diákokat továbbtanulás végett külföldre, főleg Itáliába küldték. Megindult országsszerte katolikus templomok építése. Ugyanakkor a hívek szükségleteire könyveket adtak ki, de ezek többnyire latin ábécével íródtak, úgyhogy hatásuk igen korlátozott volt, már amiatt is, hogy vallási témákat mesterkélten horvátos nyelven tárgyalták.⁸ A bolgár katolikusok ugyanis egyházilag a boszniai egyházmegyébe tartoztak, és bosnyák ferencesek voltak első hittérítőik, akik saját horvát nyelvüket honosították meg az egyházi gyakorlatban, s ez bolgárosodott aztán el fokozatosan. Így kapcsolódtak be a bolgár katolikusok a "szláv illirizmus" mozgalmába, míg az ortodox bolgárok később elindult barokkjá a bolgár--szerb összefogásra épült és közös nyelve az oroszos egyházi nyelv lett.

A katolikus mozgalom óriási jelentősége bolgár földön az, hogy kiterjesztette a bolgárság kapcsolatait nyugat felé, és amint e kor kutatója, Ivan Dujcsev kiemeli: "Ha a XVII. században a nyugati népek tudatában felébred a bolgár nép emléke, ez nagy mértékben katolikusaink érdeme." Bulgáriába a nyugati kapcsolatok honosították meg az új nemzettudatot akkor, mikor a pravoszláv egyház teljesen görög vezetés alatt sínylődött. A felpezsdült hazafiság eredménye hatalmas nemzeti felkelés hősi tette. Leverése után üldözöttjeik Magyarországon leltek menedéket. A csiproveci szellemi fellendülés

községben befolyásos paulikiánus családból. Csipoveci ferencesek fiatalon küldték Itáliába, hogy katolikus hittérítőnek taníttassák ki. A Collegium Illyricum tanítványa lett Loretto észak-itáliai városkában, ahol 1627--1633 között tanult. Tudjuk, hogy 1632-ben Reçanati városban alszerpappá szentelték, 1633-ban pedig szerpappá. Az ugyancsak itáliai Acconában történt pappá szentelése. Nem sokkal azután VIII. Orbán pápa szláv és egyéb nyelvekre tolmáccsá nevezte ki a pápai kúriához. Ilija Marinov szófiai püspök kérésére került vissza hazájába hittérítő papként, és először szülőfalujába küldték. Nem maradt azonban egy helyben, hanem széleskörű térítő tevékenységet fejtett ki hazájában. Sokat utazott, ellátogatott Várnába, Sumenbe és a Dunán átkelve Akkerman /mai nevén Belgorod-Dnyesztrovszki/ bessarábiai városig, azaz a Dnyeszter folyóig jutott el. Útjai során tanulmányozta a nép helyzetét, mindenfelé iskolákat szervezett és ifjakat válogatott ki, hogy tovább küldje őket Itáliába, hol misszióspapokká képezték. Tudjuk, hogy 1640-ben Petar Bogdant kísérte végig nevezetes útján Észak-Bulgáriában és a Havasalföldön. A következő évben Csipovecben találjuk a katolikus egyházi zsinaton /1641. augusztus 18--20/. Mikor felmerült külön püspökség létesítésének a gondolata Nikápolyban, a nikápolyi katolikus paulikiánusok öt jelölték a püspöki székbe, s a Hitterjesztési Társaság 1648-ban püspökké választotta. Zrínyihez intézett leveléből biztosan tudjuk, hogy 1648. májusában Rómában tartózkodott és már megkapta püspöki

kinevezését. Mivel bizonyos külső okok miatt nem tudott püspöksége székhelyén megállapodni, sokat volt Trancsovíca faluban, de még gyakrabban utazgatott ide-oda aktív térítőként. 1652--1655 között gondoskodott a marcianopoliszi egyházmegye ellátásáról Petar Parcsevics kinevezéséig. Élete nélkülözésekkel és viszontagságokkal volt teli. 1662-ben azzal vádolták meg, hogy nem tartózkodik eleget egyházmegyéjében és megfosztották püspökségétől. Óriási erőfeszítéseket tett rehabilitálása végett. Ezeket az éveit Ruszában töltötte, ahol közönséges papként működött, de ekkor is rengeteg utazott szerte Bulgáriában, a Havasalföldön és Moldvában. Nagy nehezen 1673-ban nyerte vissza püspökségét, nem élvezhette azonban sokáig az elismerést, mert 1674. augusztus 8-án Nikápolyban meghalt. Tíz évvel élte túl az általa megcsodált Zrínyi Miklóst. Ránk maradt latin betűs sírköve.

Sztaniszlavov püspök életművének legnagyobb érdeme, hogy megalkotta az első újbolgár elemeket őrző nyomtatott könyvet, amellyel előkelő helyet biztosított magának a bolgár irodalomban. Munkájának népszerűséget kölcsönzött az az újítása, hogy szakított a katolikus könyvkiadásban szokásos latinbetűs gyakorlattal és művét cirillbetűkkel nyomatta ki Rómában 1651-ben, azaz abban az esztendőben, amikor Bécsben a Zrínyiász először látott napvilágot. A kutatás kiderítette, hogy még XIII. Gergely pápa /1572--1585/ a pravoszlávok katolizálására Robert Granjon lyoni nyomdással és vésnökkel készíttetett művészi kivitelben olyan cirillbetűket,¹¹ amelyek

közelebb álltak a latin betűkhöz, mint a keleti egyházban használatos cirillekhez, és a Nagy Péter-féle írásreform előfutárjának tekinthető. Az újszerű betűket a pápának 1582-ben mutatták be. Mivel a Krakkóban szervezendő cirill-betűs nyomda terve megghiúsult, a sokáig elhevertetett betűket csak három-három kiadványhoz használták fel 1630--1651 években, köztük a nikápolyi püspök művéhez.

Sztaniszlavov könyvének az "Abagar" címet adta arról a népszerű apokrif történetről, amely műve első oldalán kezdődik. Eszerint Abagar edesszai király levelet intézett Jézushoz, hogy hat éve nyomja az ágyat súlyos betegségében és kérte, gyógyítsa meg. Jézus azt válaszolta, hogy igen el van foglalva, de majd gondját viseli. Valóban Tádé apostolt küldte hozzá üzenetével, amitől a király csodás módon meggyógyult az isteni szó csodatevő ereje folytán. Ehhez olyan tanítás járul, amely elítéli a füvekkel és bájolással való gyógyítást és erősen szembeszegül a népszokásokkal és a néphittel. Az emocionális monológyszerű előadás határozottan barokk jellegű, a hit erejének a kidomborításában viszont paulikiánus hatás sejthető.

A középkor folyamán igen el volt terjedve az a történet, amely történeti személyhez, a mezopotámiai Edessza városban uralkodott Abgar Uchomo /fekete/ nevéhez tapadt. A IX--X. századi Bizáncból indult ki a legendás történet, de megvolt szír nyelven is, majd eljutott nyugatra, s ismerjük

latin, német, francia és több szláv nyelvű változatát. Népszerűségéről tanúskodik, hogy a délszlávoknál bekerült az első nyomtatott könyvekbe, így Jakov Krajkov szófiai nyomdász 1566-ban Velencében kiadott Csaszoszlovec c. művébe. A XVII. században Abagar története behatolt a román irodalomba és általános balkáni jelleget öltött, amiben éppen Sztaniszlavov könyvének is szerepe lehetett. Népszerűségét először annak köszönhetette, hogy a köznép a legendás Abagar példájára a nyomtatott szövegnek is csodaerőt tulajdonított. A bolgárok az Abagar király és Jézus levélváltásáról és a csodás gyógyulásról szóló történet nyomtatott szövegét feltekerkeseve amulettként kis szelencében nyakban hordták, -- s nemcsak a katolikusok, hanem a pravoszlávok is különbség nélkül. Az amulettől azt várták, hogy betegségtől, minden bajtól és szerencsétlenségtől megóvjá hordozóját. Az apokrif bibliai történetből vett Abagar közfőnévként papírtekerces amulettet kezdett jelenteni. Az "abagar" hordását az egyház kényszerűségből eltűrte. Maga Sztaniszlavov is tulajdonképp hit erejével védő abagarnak szánta művét, ami nyomtatásmódjából ki is tűnik. A könyv szövege a papírnak csak egy oldalára van nyomva és az úgy van keretezve, hogy annak alapján a lapokat bárki csíkokra tudja felvágni. Ezek a keretezés szerint haladva egyetlen körülbelül 580 cm hosszú csíkba ragaszthatók össze, amely feltekerve amulettszelencében könnyedén elhelyezhető. Bolognában maradt is ránk az Abagarnak ilyen folyamatos csík-

ba összeragasztott példánya.

Apokrif iratok mellett Sztaniszlavov könyve tartalmaz egyházi szempontból kifogástalan imádságokat és kilenc művészi fametszetben bemutatott szentképet, ami emelte a munka értékét. Az anyag ilyen tartalmi összepárosítása miatt a könyv egyházi segédlettel történt római megjelentetése meghökkentő. Bizonyára emiatt a könyvön a Congregatio de Propaganda Fide neve sehol nem szerepel, annak ellenére, hogy a kiadvány a Congregatio katalógusában szerepel.

Az Abagar nyelvezete eléggé tarka képet mutat, híven tükrözik az egyes részek Sztaniszlavov forrásait. A hagyományos katolikus imádságok nyelve horvátos, míg a velencei délszláv kiadványokból kölcsönzött apokrif szövegek a hagyományos közös bolgár-szerb irodalmi nyelvet ábrázolják. Korabeli bolgár népi nyelvet tükröznek viszont azok a részletek, amelyekben a szerző maga szólal meg, és az abagar hordására utal, illetve hazafias érzelmeit tanúsítja.

Külön érdemes említeni az Abagar merész helyesírási újítását. Sztaniszlavov szakított a bolgár helyesírás 1945-ig fenntartott és rég elavult hagyományával a szóvégi nem ejtett félhangzókat illetően. Az Abagar e felesleges betűket egyszerűen elhagyta és minden hangra csak egy betűt használt. Fonetikus helyesírása megelőzte a korát.

Új elemként jelentkezett Sztaniszlavov Abagarjában a nyugati hatásra nyíltan vallott hazafisága. Már egy 1636-ban

kelt levelét olaszul így írta alá: "Filippo Stanislavov, Bulgaro, missionario apostolico del regno di Bulgaria".¹²

A bolgár királyság emlegetése közel háromszáz éves hódoltság idején a nemzeti hagyományok éber megőrződéséről tanúskodik. Látszik, hogy Sztaniszlavov annyira büszke volt bolgárságára, hogy tanulmányozta hazája múltját is. Nem szégyellte bolgár származását, ellenkezőleg büszke volt hazájára, ami által Paiszij előfutára lett. Török hódoltság alatt sínylődő hazáját mind Zrínyi Miklóshoz intézett levelében, mind az Abagar utószavában "Nagy Bulgáriának" nevezi hazafias felbuzdulással, hol a "nagy" jelző 'ősi, dicső' jelentésű. Az Abagar utószavában hitet tesz nemzete, népe iránti hűségéről. Megvallja, hogy imakönyvének anyagát "az ő bolgár népe" számára gyűjtötte össze, tehát hazafiságból. Szó szerint ezt írja e részben újbolgár elemekben gazdag nyelven: "Miként a méh különféle, illatos virágokból gyűjt mézet és viaszt, úgy gyűjtögette és szedte ki ezt az Abagart Filip Sztaniszlaovf nagy-bulgáriai püspök a szent zsinati atyák könyveiből, és az ő bolgár népének ajándékozta, hogy erős erekiye helyett magánál hordja." A megújulás korában sok könyvnek a címlapjára is felkerült e kitétel: "népének". Ugyanez a hazafisága sarkallta Sztaniszlavov püspököt arra, hogy Abagarként levelet intézzon a "világszerte" híres hadvezér Zrínyi Miklóshoz, és neki panaszolja el a sajátmaga és hazája megaláztatott sorsát, s egyszersmind felkérje, vegye gondjaiba bolgár

hazáját: szerezzé vissza elődei bűne miatt elvesztett szabadságát. Ugyanakkor paphoz illően a maga részéről arról biztosította Zrínyit, hogy szüntelenül imádkozik majd érte földi sikereiért és másvilági üdvözüléséért.

Mint jó hazafi és népének püspöke Filip Sztaniszlavov más nyugati keresztény népekhez hasonlóan hazájának védőszentet választott Szent István első vértanú személyében. Abagarjában a beteg felgyógyulásáért mondandó imádságban a felsorolt vértanúk közt első helyen így hívja őt segítségül: "István első vértanú és a Bolgár Föld pártfogója és védelmezője!" Eszerint nem véletlen, hogy az ő megkövezéséről művészi metszetet közölt. Meglepő a szent emlegetése ilyen minőségben, mert a bolgár nép patrónusa szokásosan Rilai Iván,¹³ illetve az Aszenidák korában Szaloniki Demeter volt. Szent Istvánnak bolgár védőszentté választásában talán a magyarországi Szent István-kultusz tükröződés mutatkozik meg, ami a horvát imádságok Abagarba való felvételével magyarázható. Természetesen a kérdés még további megvizsgálásra szorul.

Filip Sztaniszlavov nikápolyi bolgár katolikus püspök Zrínyi Miklóshoz írt levele révén két hazafi és irodalmár került ismeretségbe egymással. Nem tudni, hogy Zrínyi válaszolt-e a bolgár püspöknek, de az irodalmi becsű levél megragadta figyelmét és magyar fordításának másolatát elküldte körmendi barátjának, Batthyány Ádámnak, és -- helyesen

jegyzi meg Klaniczay Tibor Zrínyi Miklósról írt művében -- ennek köszönhetjük fennmaradását. De a török elleni nagy hadjárat terve nemcsak a bolgár, hanem a magyar nép felszabadítása érdekében sem indult meg, noha valóban a körülmények kedvező sikerrel kecsegtettek. Zrínyi Miklós és Filip Sztaniszlavov álma, a török alóli felszabadulás akkor még nem valósulhatott meg.

A bolgár katolikus egyházi vezetők ezután már csak a Habsburgok bécsi udvarát és a lengyel udvart látogatták rendszeresen felszabadításukért segítségkérő terveikkel. Ná-lunk Zrínyi Miklósnak folytatója nem akadt.

Jegyzetek

¹ Bödey József. Magyarok és bolgárok. Magyarország és Kelet-Európa. In: A magyarság kapcsolatai a szomszédos népekkel. Szerk. Gál István. Bp., 1947. 215--240.

² A két Zrínyi Miklós körmendi levelei. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva közzéteszi Iványi Béla. Budapest, 1943. 322--323.

³ Klaniczay Tibor. Zrinyi Miklós. 2. átdolg. kiad. Budapest, 1964.

⁴ Klaniczay i. m. 349.

⁵ Klaniczay i. m. 34- 8,58. jegyzet.